

RAMON AYMERICH

A Andorra, s'hi arriba pel congost del Valira. Ha estat, durant segles, l'única porta d'accés a les valls; adormides en aparença, aïllades dels esdeveniments dels dos grans estats que les envolten, però mai absents. El secret d'Andorra ha estat, a banda del peculiar estatus com a principat, el de saber treure el màxim profit de la seva situació. Ara, després de l'oblit, Andorra és notícia constant. La integració de l'Estat espanyol a la CEE, la peculiar situació política interna, la constatació que importants xarxes de poder travessen el Principat, han fet d'Andorra un dels objectius preferits dels mitjans de comunicació. Per a alguns, ha arribat l'hora del canvi. Falta saber, però, a qui interessa aquest canvi.

A les darreries del segle XIII, Roger Bernat III, comte de Foix i Pere d'Urg, bisbe d'Urgell, signaven, després de continuades picabaralles, els pareatges. La fórmula, expliquen, ha servit als andorrans per conuiu en pau i tranquil·litat durant segles. Els textos bàsics del seu ordenament jurídic —el Politar Andorrà, el Manual Digest, el Decret de Nova Reforma— han arribat quasi intactes a l'actualitat i han convertit el país en un petit enclavament polític quasi feudal a les portes de l'any 2.000. Aquesta és la postal, el tòpic. La realitat, la història, probablement encara està per escriure. “Per no tenir —explica un professor resident— els andorrans no tenen ni un manual de la seva història. S'ha reclamat diverses vegades, fins i tot des del Consell, però encara és hora que encarreguin a algú de fer-lo”. La construcció del miracle andorrà, la seva entrada dins de la història, és encara matèria periodística.

El genuí sabor del contraban andorrà. En els primers anys del nostre segle, Andorra començà a despoblar-se. Com a la resta de valls pirinenques, la gent emigrava al pla i a les ciutats. Res no hauria canviat si no hagués es-

La peculiar situació política i econòmica d'aquest petit enclavament del Pirineu ha despertat, l'any 1988, l'interès de les institucions europees. Deu milions de turistes l'any són la clau de la seva existència. Tanmateix, Andorra és una desconeguda.

Andorra: el color dels diners

tat per la dura postguerra que s'instal·la a la frontera avall una vegada el general Franco imposa la seva dictadura. Per a Pere Arties, de Bellver, com per a molts altres pagesos de la Cerdanya o el Berguedà, el petit contraban va esdevenir una sortida per apaivagar la misèria. “Anàvem de nit, set o vuit homes, i una vegada a Andorra ja ens esperaven amb el *fardo*. No sé, baixàvem una mica de tot, pneumàtics, pintes, tabac, mitges, ulleres... En un viatge podies guanyar dues-mil cinc-cents pessetes. Els andorrans? Els recordo com a bons negociants, començava a haver-hi botigues; les dones treballaven el tabac i els homes el cafè, a fer negocis”. L'estraperlo va ser el punt d'arrancada de l'economia andorrana en la dècada dels quaranta. Juntament amb el tràfic de mercaderies, també el

DOMÈNEC UMBERT

Un carrer d'Andorra, imatge sense datar que

de persones. “Quan la Gestapo corria pel sud de França —continua Arties—, més d'un va fer la primera pela, passant gent per la frontera, jueus, oficials aliats... Però les coses ja es van fer més dures. Corria el maquis per la zona i també contrabandistes professionals. La guàrdia civil ja no demanava l'alto, disparava a matar”.

És en aquest ambient tèrbol i agitat que es fan les primeres fortunes andorranes. Homes com Julià Reig, més conegut com el rei del tabac, l'ombra del qual es projecta en tots els àmbits del país. Des de la política —fou síndic entre 1960 i 1977— fins a l'economia, passant per les finances —controla la Banca Reig—. O els Pintat, també tabaquers, amb interessos dins el comerç —complex comercial Sant Eloi, magatzems Alexandra— el darrer dels quals,

il·lustrava el reportatge.

Josep Pintat, és l'actual cap de govern andorrà. El 1974, les famílies del tabac –els Reig, Pintat, Cierco i Cases– arribaven a un acord amb els pagesos productors. Segons aquest acord, els fabricants pagarien a bon preu tota la collita andorrana i limitarien les importacions a contingents calculats en funció d'aquella. A canvi, aconseguien el pràctic monopoli de la fabricació al Principat. La possibilitat d'elaborar tabac ros sota llicència estrangera –amb l'acord previ amb les multinacionals corresponents– va fer la resta i han convertit el tabac andorrà en un negoci puixant, base de la febre compradora que registra diàriament el país, com també del contraban que es realitza al llarg de les seves fronteres.

Una banca que mira cap al sud.

Andorra és sinònim de tabac. Forma part d'un paisatge bigarrat que ha crescut al voltant de les set parròquies que formen el país. Diem bigarrat, però potser seria millor dir desordenat. El que fa trenta anys eren petits pobles pirinencs ha esdevingut un monstre urbanístic encaixonat al llarg del riu Valira. Els hotels, els restaurants, els

grans magatzems, les botigues i els camps de tabac se succeeixen sense ordre ni concert i són l'escenari del formiguer que, cada cap de setmana, es forma a les principals avingudes del Principat. Enmig d'aquest caos, les trenta-cinc oficines bancàries semblen els únics illots de pau possible.

És una tranquil·litat aparent. Malgrat que sempre semblin buits, els diners que s'ingressen a diari justifiquen uns dipòsits declarats –segons la Conselleria de Finances– de més de 350.000 milions de pessetes. Però no són els dipòsits ni els crèdits concedits allò que fa rutllar la banca andorrana. La pràctica totalitat dels beneficis de les entitats de crèdit són justament les comissions de compra i venda de divises. Dit d'una altra manera: el constant flux de calés que corre en direcció nord, probablement cap a bancs suïssos. És aquest paper de pont el que diferencia Andorra de la resta de paradisos fiscals europeus com Liechtenstein o Luxemburg. Perquè, tot i existir el secret bancari, la llei andorrana diu que els inversors estrangers no poden controlar més d'un terç de les societats andorranes i això allunya els possibles

inversors. Com a ells els agrada de dir, “no ens cal ser nacionalistes perquè les nostres lleis ja ho són prou”. A la pràctica això no és exactament així i la prova la tenim en la figura dels prestanoms, andorranos de naixement que cedeixen el seu nom ja sigui per obrir un comerç, o per obrir un compte corrent.

Tanmateix, el pacte restrictiu en el sector tabaquer és aplicable al sistema financer. El 1959, arran de la fallida de Sobanca, els sis bancs existents al Principat accedien a fer-se càrrec del deute d'aquesta entitat a canvi d'impedir-ne la instal·lació de noves. Quines són aquestes entitats que es reparteixen el pastís andorrà? Del més gran al més petit: Banca Internacional i Banca Mora, vinculades a Banco de Bilbao. Crèdit Andorrà, participada per la Caixa de Pensions i presidida per Antoni Pintat, germà del cap de govern. Banc Agrícola i Comercial, vinculat a la companyia elèctrica FHA-SA i per tant a Catalana de Gas. Caixa de Pensions, l'única entitat estrangera amb possibilitat d'operar al Principat. En darrer terme, la Banca Cassany i la Banca Reig, totes dues vinculades a les famílies del mateix nom.

Del formatge al turisme. Tabaquers, banquers i comerciants. La tercera generació de fortunes andorranes és filla del *boom* turístic i comercial endegat en la dècada dels seixanta. Primer van ser les pistes d'esquí i els grans magatzems. Ara és el turisme d'estiu –les *escapades*– el que justifica l'allau de visitants, més de deu milions l'any. Aquesta situació ha generat un desgavell urbanístic desproporcionat i una especulació desfermada. N'hi ha prou de fer una ullada a la revista *Poble Andorrà* per copsar la magnitud del negoci: una botiga cèntrica pot arribar al preu de 350 milions de pessetes; un xalet a la urbanització Rebés, 75 milions; un pis de 90 metres quadrats a la Massana, 13 milions. Les immobiliàries fan l'agost i el negoci ha atret homes com Josep Lluís Núñez, que també opera al principat.

És d'aquest sector d'on sorgeix un altre dels homes més polèmics i curiosos del Principat, Antoni Cornellà, el currículum del qual dóna una petita pista de per on van les xarxes de poder que travessen Andorra en aquests moments. D'Antoni Cornellà se sap que és propietari i director de la revista *Poble Andorrà*, a través de la qual lliura una particular i cridanera guerra contra l'actual govern de Josep Pintat; que ha estat i és amic de Ruiz Mateos, al qual comprà part de les restes del seu imperi vinícola en una operació que els tribunals anglesos desestimaren com a vàlida; que fou president de l'empresa CORSA, SA, a través de la qual comercià amb títols nobiliaris –rei de Creta i similars– que després es comprovaren falsos; que ell mateix té els drets del títol de príncep de Sarajevo i baró de Puntablanca, encara que sigui el cap de redacció del *Poble Andorrà*, Josep Moscardó, el que ostenti el llegat nobiliari més envejable: comte de Puntarenas; i cap de la casa dels prínceps Guillem i Antònia de Grau Moctezuma! Que és posseïdor d'una col·lecció de quadres valorats en cinquanta milions, entre els quals destaquen alguns Goya, Picasso, Brueghel o Caravaggio, encara que la seva autenticitat hagi estat posada en dubte pels experts; que és vice-president de l'hòlding Interpart, SA, de l'italià Giancarlo Parretti i conseller de l'empresa del grup Cannon Group Inc; que està vinculat a la immobiliària Corsa Internacional, que opera no solament al principat, sinó també a la costa catalana i a les Illes.

“La figura de Cornellà és anecdòtica i desproporcionada i no es correspon en absolut amb la realitat del país”, afirma un assessor financer. Pot ser, però l'actuació d'aquest home ha despertat l'interès de la premsa i ha esperonat el descobriment d'altres operacions polèmiques. Així, al novembre passat, es va saber dels contactes entre Giancarlo Parretti i els dirigents de la Caixa Andorrana de la Seguretat Social (CASS), Antoni Ubach i Lluís Munoz. La possibilitat que la CASS –que recull i gestiona les cotitzacions dels treballadors del país– pogués arribar a vincular-se amb l'hòlding Interpart alarmaren l'executiu andorrà fins al punt de recomanar-li la retirada de l'operació. Va ser aleshores

DOMÈNEC LIMBERT

Vora 350.000 milions de pessetes són els dipòsits declarats als bancs andorrans.

també quan es va saber que la CASS havia iniciat una política d'inversions que l'havia portat a participar en empreses de comunicació i turisme com l'agència Havas, la International Corporation Film Succés, Sicoloisirs o Sud-Radio. La darrera d'aquestes inversions fou la de comprar el 15% de les accions del Canal 10 de José M. Calvifio, operació que fou anul·lada posteriorment. En darrer terme, convé assenyalar que la febrada dels seixanta va fer trontollar la prosperitat del petit comerç andorrà, propicià la concentració progressiva del poder econòmic i va atreure les primeres –tímides– inversions estrangeres. Però el més important és que va suposar l'aparició dels primers immigrants enriquits, la primera generació

de residents que se sumaren a la tradicional oligarquia andorrana. Gent com els Pérez, espanyols afrancesats que el 1963 creaven els magatzems Pyrénées. O els Cachafeiro, uns gallecs que de la petita botiga passaren a controlar grans magatzems com Mammüt, Jumbo o Andorra 2000. “Per a molts andorrans, l'Andorra 2000 ha esdevingut la prova de la decadència andorrana. A l'andorrà li molesta que l'estranger faci calés i ell no. Tothom sap que és en aquests magatzems on els treballadors han de suportar pitjors condicions de treball”. Les afirmacions d'aquest professor resident poden ser posades en dubte però permeten introduir-nos en un dels problemes més importants –i més soterrats– de la vida andorrana.

DOMÈNEC UMBERT

Antoni Roig, president d'ARA.

DOMÈNEC UMBERT

Representant d'Andorra 2000.

Andorrans i residents. El ritme biològic del principat s'acomoda als cicles del comerç. De bon matí els turistes recorren incansables les botigues de l'avinguda de Meritxell. Els més matiners són les brigades familiars que aboquen autobusos de Barcelona, València, Saragossa o Burgos. Semblen els més decidits: s'abraonen als prestatges dels grans magatzems i en el temps rècord d'una hora completen una comanda que dies abans ha estat acuradament preparada al domicili familiar. Pels volts del migdia, la fúria compradora es tempera, queden només aquells compradors més selectes. Cap al vespre, els hotels vessen d'esquiadors amb les cares torrades i els ossos masegats. A l'olor dels formatges s'hi

suma ara el de les cremes hidratants i els liniments. No serà fins el diumenge a la tarda, una vegada la majoria de turistes enfilin l'interminable embús que els ha de conduir a la duana, que els protagonistes anònims de la vida andorrana abandonen els taulells. Passegen silenciosos per les avingudes, omplen discretament els cinemes, freqüentment, uns quants, la minsa nit andorrana. Són els residents i els immigrants de darrera hora. Sumen un total de 26.000 entre catalans i andalusos, gallecs i extremenys els darrers. Rivalitzen en els pitjors treballs amb els portuguesos, un miler llarg.

Els andorrans són, per contra, poc més de 7.000. La proporció és aclaparadora i s'han aixecat ja les primeres veus que alerten sobre la pèrdua de la identitat en un país on el català és la llengua oficial però també la menys parlada. Tothom sembla posarse d'acord en la gravetat del problema, però ningú no es posa d'acord quant a què s'ha de fer amb aquests residents que augmenten en una proporció cada vegada més desfavorable per als andorrans de nacionalitat. Les autoritats han posat un preu ben alt a l'obtenció de la nacionalitat andorrana —un bé escàs i, com algú diu, un bon negoci.

També s'han contingentat les entrades d'immigrants. Però això no ha provocat res més que l'augment de treballadors il·legals. Altrament, el negoci andorrà està per damunt de la identitat, el país creix ràpidament i encara avui la premsa en va plena, d'ofertes de treball. L'any 1976, Antoni Roig i altres residents creaven l'Associació de Residents Andorrans (ARA). “El grup —explica Roig— va fer aparició coincidint amb les llibertats democràtiques a l'Estat espanyol. Van començar els primers contactes amb els partits catalans, més que res perquè el primer que havíem de solucionar era que se'ns reconegués al nostre país d'origen. No ho hem resolt del tot, però hem aconseguit moltes millores”.

L'altre objectiu fonamental d'ARA era el de millorar les condicions de vida dels treballadors residents. La legislació laboral és quasi inexistent. L'acomiadament és pràcticament lliure i no hi ha pas indemnització. Les poques lleis que funcionen són obsoletes, però el que és pitjor, la majoria

de vegades ni tan sols es compleixen. El dret d'associació és inexistent —la mateixa ARA és semiclandestina, bé que tolerada— i els sindicats són una quimera. Parlar de conflictes laborals vol dir remuntar-se a la dècada dels trenta, quan la CNT, sindicat majoritari entre els treballadors residents, organitzà una vaga que paralizzà les obres de l'embassament de FHASA. Va ser la primera i la darrera vaga del principat d'Andorra.

Per si les coses no quedaven prou clares, a la recent reforma del codi penal es tipifica com a delictes “formar part d'aquelles associacions que atemptin contra el dret de treball”, en clara al·lusió a qualsevol veïtat sindical. És aquí on la feina d'ARA s'ha mostrat més difícil. “Nosaltres —continua Roig— volem desdramatitzar el tema. Som respectuosos amb la sobirania del poble andorrà, i les autoritats han d'entendre que els sindicats no hi són per fer vagues, sinó per fer avançar el país. En cap moment no hem intentat fer del tema una confrontació entre comunitats”.

Però tot això sembla difícil de pair en un país que interpreta qualsevol intent de canvi com una ingerència estrangera. La transparència informativa és encara una joguina preada —els primers corresponsals de premsa comencen a funcionar fa uns cinc anys—, la gravadora sol ser rebutjada pels entrevistats, l'anonimat és la norma de tot aquell que manifesta alguna actitud crítica i més d'un demana encara de cobrar per passar la informació... En aquest context, “l'imperialisme espanyol” és una desqualificació contundent a la qual es recorre cada vegada que cal bandejar qualsevol insinuació crítica envers les institucions andorranes.

Entre la inèrcia i el canvi. El decret sobre el procés de reforma es va endegar el 1981. El primer cap de govern va ser Òscar Ribas Reig, nebot del rei del tabac. Intentà modernitzar el país mitjançant la reforma de les estructures fiscals i amb l'objectiu d'aconseguir la plena sobirania d'Andorra. Les mesures —que es poden qualificar de moderades— no es van portar mai a la pràctica. El poder econòmic andorrà s'esverà davant la

DOMÈNEC UMBERT

Cada diumenge, milers de visitants dediquen la jornada a comprar als grans magatzems.

proposta. Per la seva banda, el copríncep francès va fer tot el possible per evitar el reconeixement internacional d'Andorra. Les coses continuen aturades aquí, i des del govern de Josep Pintat, que succeí Óscar Ribas, es diu ara que "la reforma fracassà perquè les mesures eren massa precipitades".

L'anacronisme de la vida política andorrana no és, però, cap broma. L'estat andorrà hi és i ho prova l'existència d'un pressupost –el 92% del qual prové de la importació de mercaderies–, encara que aquest sigui tan petit que serveixi per a ben poca cosa. Però les insuficiències salten a cada passa. El boom turístic andorrà recorda lleugerament el que va viure el nostre país en la dècada dels seixanta. En tots els aspectes: al costat de locals d'acurada factura sovintegen establiments que no gaudeixen de les més mínimes condicions sanitàries. Al bar d'una cèntrica plaça d'Andorra la Vella, els lavabos i la cuina tomben d'esquena; a la *trattoria* del costat, cal sortir al carrer i desplaçar-se a un immoble veí per anar als lavabos. Són només alguns exemples d'una situació prou coneguda. Un sol inspector sanitari i un sol inspector de treball per a una població turística que s'endeuina enorme però que el govern desco-neix: "No saps mai quina és l'ocupació hotelera, per a esbrinar-ho has de trucar d'hotel en hotel", explica un col·lega francès.

RAMON AYMERICH (Terrassa, 1959) "Eren finals dels anys 80 i Andorra s'estava afermant com una economia basada en el comerç i la banca. Recordo molt bé el viatge de dos dies que hi vam fer amb el fotògraf Domènec Umbert, un fet bastant excepcional per a l'economia de la revista, almenys en aquella època. Vaig ser redactor d'EL TEMPS durant un any i en guardo un especialíssim bon record en un ofici que cada vegada s'ha complicat més. Ara faig de redactor en cap d'economia al diari *La Vanguardia*."

La pervivència de textos jurídics antiquíssims –la postal– amaga la inexistència dels drets més elementals: no hi ha dret d'associació ni de manifestació; no hi ha registre civil, ni divorci, ni matrimoni civil; no hi ha –ni tan sols– un codi de comerç. I això per als andorrans. Pel que fa als residents, la gran majoria, no existeix ni el dret a presidir una entitat cultural o a regentar un negoci si no s'acrediten més de vint anys d'estada.

El tema dels drets humans sembla obsessionar, des de fa un any, les elits andorranes. Arran d'una denúncia davant el Consell d'Europa s'espera l'arribada de tres membres que dictaminaran sobre la situació del país, encara que Josep Pintat ja s'ha apressat a dir que "no acceptarem cap imposició estrangera". També des de l'interior: el Grup Europa, quatre persones que s'han posat com a objectiu el d'aconseguir l'estat de dret per a Andorra. És en bona part aquest grup –que ha desenvolupat una important tasca a l'exterior– el responsable de gran part de les iniciatives que sobre el tema circulen. La darrera, la publicació d'una proposta de Constitució al setmanari *Poble Andorrà*. Com explica Jordi Llovera, un dels quatre membres del grup, "es tracta, sobretot, que els drets humans dels andorrans siguin respectats; això, en principi, no té res a veure amb el tema dels residents. Una vegada aconseguim els nostres drets, ja en parlarem, dels residents".

En tot cas, les coses són prou complicades i queden molts caps per lligar. Per exemple en el tema dels coprínceps. L'any passat, el periodista J. M. Armero encetà la polèmica manifestant que seria bo que el monarca espanyol substituís com a copríncep el bisbe d'Urgell. L'opinió pública andorrana s'indignà, oblidant potser que aquesta proposta tampoc no era aliena a sectors del principat. Com explica Llovera, "nosaltres volem que el nostre país sigui reconegut com a estat sobirà, que s'acabi l'actual indefinició. I si l'ambigüitat jurídica del bisbe d'Urgell com a copríncep ho impedeix, no tenim més remei que demanar que el nou copríncep sigui el successor del comte d'Urgell". Que no és altre que el rei d'Espanya.